

Verslag Stakeholderdialoog

Datum: 14 juni 2016

Locatie: Lely Industries Maassluis

Een inspirerende middag vol ideeën en discussie

De Alliantie Verduurzaming Voedsel is een samenwerkingsverband van LTO Nederland, FNLI, CBL, KHN en Veneca met als gezamenlijk doel verduurzaming in de gehele agrifoodketen te versnellen. AgriFoodTech Platform is een initiatief van LTO Nederland, FNLI, FME, 4TU met als missie om de maatschappelijke dialoog over de toepassing van techniek in land- en tuinbouw en de hieraan gelieerde voedselverwerkende industrie op gang te brengen en te verbreden. Reden voor beide organisaties om samen een dialoog te organiseren over techniek, maatschappelijke uitdagingen en verduurzaming in de agrifood sector.

Technologie neemt in de verduurzamingsambitie van de sector een steeds bepalender rol in. Niet alleen kan technologie zorgdragen voor efficiëntere, hoogwaardige productie, ook stellen nieuwe technieken de ketenpartijen in staat op meer aandacht te besteden aan mens, dier en milieu. Toch staat de inzet van drones, apps, sensoren en robots haaks op het romantische beeld van de boer die zijn land bewerkt. Vergroot technologie de afstand tussen boer en dier? Wordt de boer straks ICT-manager? Dit soort vragen kwamen aan de orde in de eerste bijeenkomst georganiseerd door de Alliantie Verduurzaming Voedsel in samenwerking met het AgriFoodTech-Platform. Over dat toekomstbeeld willen de Alliantie en het Platform een dialoog voeren met betrokken partijen. In de zaal zitten dan ook vertegenwoordigers van de overheid, ngo's, bedrijfsleven, universiteiten en brancheorganisaties. 'Nieuwe technieken leiden tot discussie', stelt Aalt Dijkhuizen, voorzitter van de Alliantie Verduurzaming Voedsel. 'We willen weten wat de maatschappij verantwoord vindt. Want hoe men het ook wendt of keert, de agrarische sector staat samen met haar ketenpartners wereldwijd voor een enorme uitdaging. De mondiale bevolking zal in 2015 gegroeid zijn tot zo'n negen miljard mensen en de voedselsector zal er tegen die tijd echt anders uit (moeten) zien.'

Marijn Frank, bekend van het tv-programma Keuringsdienst van Waren, is dagvoorzitter en schetst als aftrap van de middag een futuristische beeld van tomatenteelt, waarbij duizenden lichtjes de groei beïnvloeden. Het decor van de bijeenkomst vormt de high tech omgeving van Lely International, een bedrijf dat technologische hoogstandjes levert, zoals melkrobots en automatische voersystemen en daarmee – volgens haar visie – wil bijdragen aan een duurzame, winstgevende en aangename toekomst in de agrarische sector.

Technologie voor een duurzamer voedselsysteem

Martin Scholten van Wageningen UR, is gevraagd een korte stand van zaken te geven van nieuwe technieken in de agrifood. Hij zegt wel vijfhonderd voorbeelden te hebben binnengekregen. 'Er is een wereld van techniek beschikbaar', zegt hij. 'Genomica, biometrica, sensorica en robotica zijn allemaal technieken die verduurzaming kunnen versnellen. We kunnen die hele gereedschapskist inzetten om voedsel te produceren binnen de draagkracht van de aarde, dichtbij de natuur. De technieken die we ermee realiseren moeten niet alleen efficiency opleveren, maar ook maatwerk, een betere vierkantsverwaarding, gezond en veilig voedsel, veelzijdigheid en beter dierwelzijn. En dat dan ook nog binnen een circulaire biobased economie.'

Zorgvuldige voedselproductie begint met goed observeren. 'Veel techniek is sensortechnologie', zegt Scholten. 'Sensoren vertellen wat de staat van de bodem is, herkennen ziektes en geven informatie over de kwaliteit van de gewassen, over het beste moment van oogsten op plantniveau. Die observaties worden vertaald naar de manier waarop je het land bewerkt. In een veestapel herkennen sensoren gedragsafwijking, waarop een boer kan anticiperen en zieke dieren in een vroeg stadium uit de kudde kan halen. Het zorgt voor tevreden dieren en ecosystemen die optimaal presteren.' Scholten wijst er ook op dat techniek ingezet kan worden om afvalstromen om te zetten in waardestromen, waardoor nodeloze verspilling wordt tegengegaan. Zo

kan er meer met mest worden gedaan door de inzet van scheidingstechnologie. Door fosfaat uit de dikke organische fractie te halen ontstaat een prima bodemverbeteraar. Techniek verbindt ideeën, partijen en de samenleving op weg naar smart farming en precisielandbouw. ‘Laten we zorgen dat er ook in de regelgeving voldoende ruimte is om te innoveren en die innovaties ook te toetsen in de praktijk. Ik mis in dit kader de startups. Maar 5% van de startups in Nederland is bezig met technologie in de agrifoodsector.’

Pitches van maatschappelijke organisaties

Nol Verdaasdonk van de Milieufederatie Brabant zegt: ‘Ik ben voor kennisintensieve landbouw, maar wel met behoud van het vakmanschap van de boer.’ Hij geeft als voorbeeld onder andere het

terugdringen van watergebruik door stengelresten te gebruiken op de bodem, waardoor verdamping wordt tegengegaan, maar ook ploegloos werken en precisiezaaien, waardoor 75% minder zaaizaad nodig is. Hij haalt ook het verlies aan biodiversiteit aan. Een onderwerp waar die middag nog meerdere malen op terug wordt gekomen. Van de 30.000 voedingsgewassen kweekt de mens er 10.000, maar slechts vier van die voedingsgewassen bepalen 60% van onze dagelijkse calorie-inname. ‘Hoe zorgen we ervoor we onze bodems niet uitputten, dat de energiebalans op orde blijft’, vraagt hij zich af. ‘Bodems hollen alleen achteruit als je niks doet’, reageert voorzitter Dijkhuizen. ‘Je kunt je bodem aanvullen waar tekorten ontstaan. Dat kun je meten.’ Tot slot komt de input ter sprake. Landbouw is nu nog afhankelijk van veel input, zoals fossiele brandstoffen, bestrijdingsmiddelen, kunstmest. ‘Technologie kan ook ons helpen om die input te minimaliseren, rassen te selecteren op klimaataspecten en bewerkingen terug te dringen,’ zegt Verdaasdonk.

Herman van Bekkum van Greenpeace haakt aan bij Verdaasdonk en houdt een pleidooi om van uniformiteit naar diversiteit te komen. Kleinschaligheid is daarbij het devies. ‘Uniformiteit is kwetsbaar’, zegt hij. ‘20% van onze bodems is gedegradeerd en de biodiversiteit loopt terug. 75% van de voedingsgewassen is afhankelijk van bestuiving. En het gaat heel slecht’, waarschuwt hij. ‘Bestuivers, zoals vlinders en bijen, worden in hun voortbestaan bedreigd.’ Hij pleit dan ook voor de terugkeer van bloemrijke akkerranden, diversiteit en de inzet van insecten. De foodindustrie is – volgens Greenpeace – de aanjager van monocultuur, van verschraving van de diversiteit en van economische efficiency. Bovendien is er een sterke marktconcentratie. Betrekkelijk

weinig grote bedrijven bepalen de markt van onder andere zaden, graan en meststoffen. 'Overheden besparen op R&D', zegt hij. 'Private partijen bepalen daarom ook de innovatie-agenda.'

Christiaan Kuipers van Urgenda zegt: 'We moeten sneller opschalen met technologie. Extreme weersomstandigheden zullen in de toekomst steeds vaker zorgen voor instabiele voedselproductie.' Ook hij pleit voor terugkeer van diversiteit. Het project Circulair Friesland, waar Urgenda bij betrokken is, gaat uit van cross sectorale samenwerking en heeft een paar mooie voorbeelden voortgebracht. Zo wordt slib uit de Waddenzee niet langer alleen maar gebaggerd, maar daarna ingezet voor de groei van koolzaad wat weer als veevoer kan dienen voor de regionale veehouderij.

Technologie in de praktijk

Dan is het woord aan de gastheer van de middag. Timo Joosten van Lely International, een bedrijf dat wereldwijd techniek in dienst stelt van duurzame melkveehouderij. Zijn verhaal windt er geen doekjes om. Technologie kan de duurzame landbouw verder helpen, of zoals hij het zegt: 'Informatie is de sleutel tot succes.' Ook hij geeft als voorbeeld dat sensortechnologie het mogelijk maakt preventief ziektes te bestrijden. 'Moet u nagaan hoeveel minder antibiotica we op die manier nodig hebben.' Andere producten van Lely zorgen voor verminderd energieverbruik, opwekking van duurzame energie, bijvoorbeeld uit mest, advies over beweiding en meer consumeerbare melk. 'Data zelf zeggen niks', zegt Joosten. 'Het gaat om de interpretatie van informatie. En dat is uiteindelijk het werk van de boer.'

Het bedrijfsleven is ook vertegenwoordigd in de persoon van Rob Hamer van Unilever, een voortrekker op het gebied van duurzaamheid met de ambitie om in 2030 klimaatneutraal te zijn. Rob Hamer is ook lid van de stuurgroep Nationale Wetenschapsagenda. 'Uniek in de wereld', noemt hij dit initiatief. De wetenschapsagenda formuleert onderzoeksvragen waar de wetenschap zich de komende jaren op gaat richten. 'Hoe kunnen we samen doorbraken bereiken', is de inzet. In workshops wordt eerst een visie bepaald en daarna gamechangers geïdentificeerd. 'Die visie luidt: duurzame productie van veilig en gezond voedsel wordt mogelijk door een samenhangend, geïntegreerd productiesysteem, waaraan ook de consument deelneemt', zegt hij. 'We gaan van verticale ketens naar een geïntegreerd systeem, bijvoorbeeld met bio-energie en bio-raffinage.' Gamechangers moeten het mogelijk maken dat het systeem meer consument gedreven wordt, meer circulair en meer weerbaar. Hier hoort bij dat we de focus verleggen van voedsel naar voeding, dat

we de water-, energie- en nutriënten kringlopen zoveel mogelijk sluiten, dat we de natuurlijke biodiversiteit zowel op het land als in de zee herstellen en dat we van monocultuur naar multicropping komen. Niet 'meer van hetzelfde' maar 'beter en meer met minder.'

Deze gamechangers zijn serieuze opties voor de nabije toekomst, met een belangrijke rol voor technologie. Zo maken kleine robots het mogelijk meerdere gewassen door elkaar te telen en separaat te oogsten en kunnen we met een beter begrip van fotosynthese voedselgewassen ontwikkelen die zelfs onder extreme condities een sterk verhoogde opbrengst geven.

Tot slot neemt akkerbouwer Leon Noordam de aanwezigen nog mee naar de Hoeksche Waard waar de Stichting Hoeksche Waard op de Kaart de ambitie heeft om de vitaliteit van de grondgebonden landbouw te verbeteren. 'We willen bijvoorbeeld 500 kilometer akkerranden realiseren. In ons hoogwaardig akkerbouwgebied ontstaat een divers mozaïek van monocultuurtjes doorkruist door groene aderen. Technologie helpt ons om de landbouwgrond efficiënt in te richten en te beheren. We zien een perceel straks niet meer als één geheel. We kunnen met bodemsensoren nauwkeuriger hoogteverschillen constateren. Een verschil van één meter betekent dat het water anders loopt. Stukjes die minder waarde hebben, geven we terug aan de natuur. Alles wordt inzichtelijk.'

In discussie

Na deze reeks aan presentaties en een korte pauze is het tijd om nog wat stellingen de revue te laten passeren. Technologie is niet zomaar de silver bullet voor het wereldvoedselvraagstuk, daar lijkt de zaal het over eens. De inzet van slimme techniek kan hier wel degelijk aan bijdragen, maar ook een bewuste, voedselwijze burger en consument zijn onontbeerlijk. In een andere stelling gaat het over de 'verdingelijking van dieren' en de afstand tussen boer en dier. 'De boer wordt een ICT-manager', zegt Marijke de Jong van de Dierenbescherming. Zij is bang dat alleen boeren worden geholpen door technologie en de dieren worden vergeten. Een tegengeluid wordt direct gegeven. 'Een melkrobot is de beste oplossing voor service aan een dier', aldus Timo Joosten van Lely

International. Consensus lijkt te ontstaan dat technologische oplossingen niet end-of-pipe problemen moeten oplossen, maar juist wel zouden kunnen helpen voor preventie van milieu- en dierwelzijnsproblemen. Door technologie kunnen boeren veel

grootschaliger werken. Meer met minder. Maar wordt die schaal niet te groot? Eén boer kan soms wel drie bedrijven runnen. Dat leidt tot een discussie over werkgelegenheid en bedrijfsopvolging. Ontneemt technologie de werkgelegenheid? Is de stelling van politica Patricia Brunt (GroenLinks) 'Er is weinig verjonging', wordt er gezegd. 'Starters kunnen de financiële stap naar agrariër niet maken.' Iemand wijst op een initiatief in België waar particulieren grond kopen voor startende boeren. Een ander wijst naar de politiek en het belastingstelsel. Arbeid moet minder belast worden. Er wordt keihard gewerkt en weinig verdiend. 'Betaal een beetje meer om de ambities waar het hier over gaat waar te maken', wordt er gezegd. 'De prijzen moeten omhoog, de keten moet de te maken stappen belonen.'

En zo komt een einde aan de bijeenkomst van de Alliantie Verduurzaming Voedsel en het AgriFoodTech Platform. Gezien de opkomst en de participatie zullen zeker meerdere bijeenkomsten volgen. De initiatiefnemers gaan met nieuwe inzichten naar huis, en bedden deze in hun activiteiten en contacten met bedrijven en stakeholders. 'Over 25 jaar moeten we de video nog maar eens terugkijken', stelt Aalt Dijkhuizen voor. 'Dan kunnen we zien of wat er hier gezegd is ook daadwerkelijk is uitgekomen.'